

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОФЕСІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

УДК 37.012

Михайло Копельчак, кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач відділу управління в системі ПТО

Львівського науково-практичного центру НАПН України

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОФЕСІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

У статті висвітлюються проблеми професійної підготовки робітників в умовах навчально-виробничого комплексу та взаємозв'язки між його структурними елементами.

Ключові слова: навчально-виробничий комплекс, організаційна структура, управління професійною підготовкою, професійно-технічний навчальний заклад.

Рис. 2. Літ. 4.

Актуальність проблеми. Навчальний заклад будь-якого типу незалежно від форми власності є складовою частиною суспільства. Згідно з цим усі особливості, протиріччя та закономірності становлення державних і суспільних систем управління віддзеркалюються у специфіці організації навчально-виховного процесу закладу.

Способи управління, організована поведінка людей в групах були об'єктом уваги французьких просвітників Ш. Монтеस्क'є, Вольтера, Ж.-Ж. Руссо, К. Гельвеція, а також німецьких Х. Вольфа, Е. Лессінга, І. Канта та Г. Гегеля. Їхні погляди на управління будувалися на вченні про гармонію у спільній діяльності людей, про наявність зворотного зв'язку в управлінні, про природні чинники людської поведінки і т. і.

Особливе місце серед просвітників, котрих турбували проблеми управління, належить Григорію Сковороді. Надзвичайно важливими для пізнання сутності людини, її психології, її місця у суспільному житті, в тому числі і в системі управління, є глибокі соціальні висновки, які він зробив, виходячи з ідей "сродної праці".

Запропонована нами модель базується на об'єктивному аналізі стану сучасної професійно-технічної освіти, на принципах ступеневості освоєння фаху, на використанні існуючої міжнародної нормативної бази та досвіду функціонування подібних систем в інших країнах світу, на багаторічному історичному досвіді підготовки робітничих кадрів в Україні.

Слід зазначити, що для організаційної структури навчально-виробничого процесу професійно-технічного навчального закладу (ПТНЗ), характерними рисами є її цілісність, наявність зворотних зв'язків, орієнтація на потреби учнів та інженерно-педагогічних працівників, неперервність навчання при освоєнні різних кваліфікаційних рівнів, взаємодія всіх елементів системи та ринку праці.

При побудові моделі ми виходили також із того,

що освітні системи є специфічними. Як зазначає І. Осадчий [3, 27], "...характер процесів у них під час функціонування та продукти освітньої діяльності значною мірою залежать від складних соціально-психологічних, економічних, інформаційних та інших процесів, які відбуваються далеко за її межами". Автор також вважає, що сучасна модель освітньої системи повинна бути "синергетичною", тобто такою, що могла б адекватно відобразити дійсність будь-якого рівня зовнішніх і внутрішніх впливів ("суспільство", "батьки", "вчителі", "учні").

Ми розглядаємо організацію професійного навчання як систему, яка складається з багатьох елементів і які відносно один одного виступають як різні інстанції управління.

Функціонування цієї складної системи вимагає науково-обґрунтованого управління, яке базується на розумінні специфіки всіх її елементів та їх стану в будь-який момент. Тобто система повинна бути з добре налагодженим контролем стану підготовки кадрів, аналізом конкурентоспроможності їх на ринку праці.

На основі викладених вище концептуальних засад нами запропоновано структурну модель професійного навчання фахівців в умовах регіонального професійного комплексу (рис. 1).

Основною особливістю організації професійного навчання в умовах регіонального освітнього комплексу є те, що процес освоєння фаху розпочинається з побудови професійної моделі фахівця (елемент 3 див. рис.1), яка базується, першою чергою, на державних стандартах (елемент 2) та вимогах ринку праці (елемент 1). На основі професійної моделі розробляється відповідна навчально-програмна документація (елемент 4) підготовки фахівців для всіх суб'єктів регіонального професійного комплексу (елемент 5).

Академік І.А. Зязюн [1, 16] вважає, що сьогодні на часі є створення "сітки навчально-виховних закладів", які повинні забезпечувати

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОФЕСІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

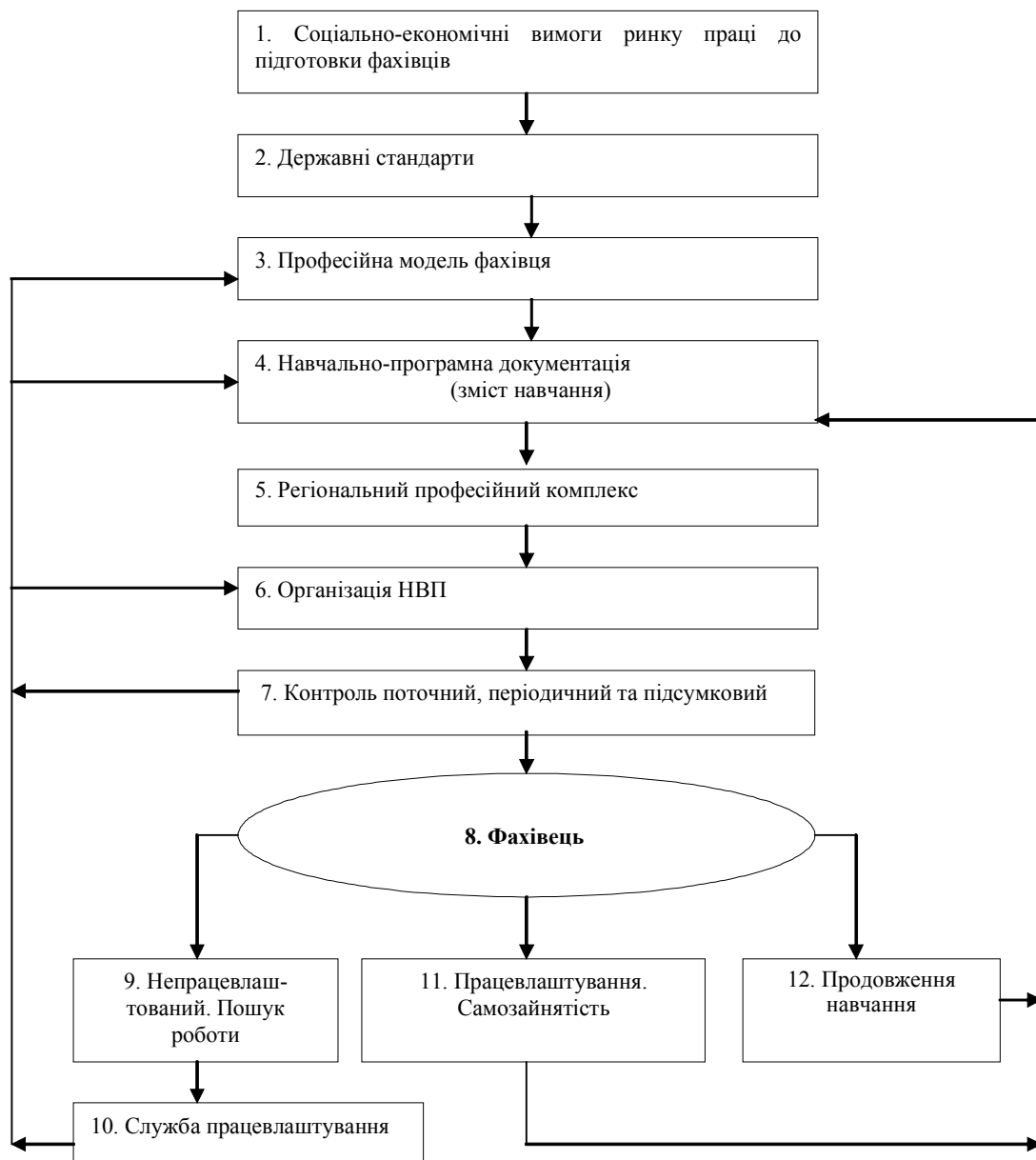

Рис.1. Структурна модель організації професійного навчання фахівців в умовах регіонального професійного комплексу

“зв’язок і спадкоємність програм, здатних задовольнити запити і потреби населення”, тобто йдеться про організацію своєрідного “освітнього простору”.

Такий “освітній простір” можна представити у вигляді регіонального професійного комплексу (рис. 2).

Основним структурним елементом комплексу є вище професійне училище (ВПУ), всі інші навчальні заклади та підприємства назвали **регіональними центрами**.

Проведений нами аналіз діяльності освітніх комплексів, що забезпечують неперервність

освоєння професії, показав, що найпоширенішими є об’єднання “Вищий навчальний заклад (ВНЗ) III – IV рівня акредитації – середня школа або технікум, коледж, ВПУ, ПТУ”. На нашу думку, базовою ланкою єдиної ступеневої освітньої системи повинен стати комплекс “Загальноосвітня школа – професійно-технічний навчальний заклад (ПТНЗ)”. Саме тут, як вважає М.М. Солдатенко [4], “... повинен виникати і закріплюватися інтерес до пізнання, закладений в самій суті людини” і саме тут “ повинно бути сформовано і перше уміння, і перші бажання, і смак до знань”.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОФЕСІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

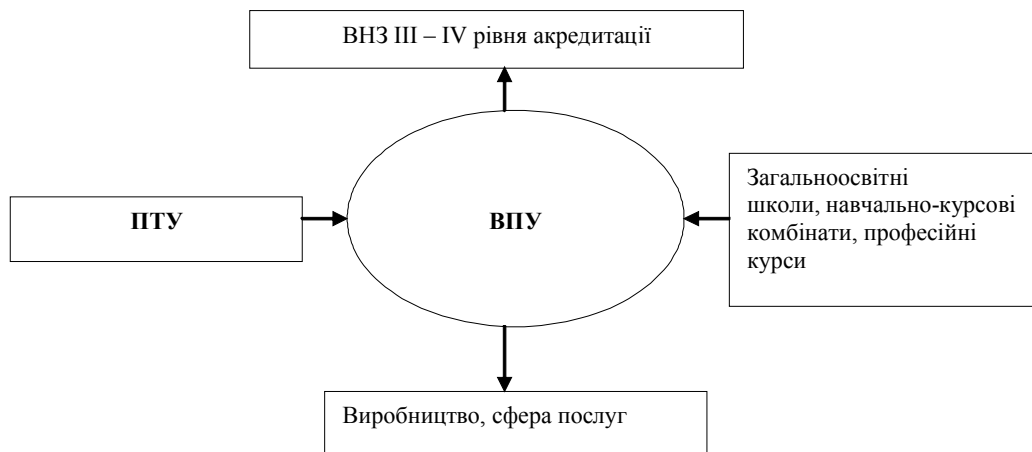

Рис. 2. Структурна схема регіонального професійного комплексу

Система професійно-технічної освіти займає особливе місце у цій ланці. Оскільки вона готує кваліфікованих робітників для усіх галузей економіки, а також створює базу для здобуття вищої освіти – економічної, технічної, сільськогосподарської і т.і.

Актуальність розв’язання цієї проблеми значно підвищується з упродовженням в Україні 12 – річного терміну навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, який передбачає вибір майбутньої професії відповідно до здібностей та схильностей учнів, введення в старшій школі профільного навчання.

Вищому професійному училищі належить особливе місце у ланці “Школа – ПТНЗ”, оскільки ВПУ може стати тим мостом, що з’єднає загальноосвітній і професійно-технічний навчальний заклад з ВНЗ III – IV рівнів акредитації. Саме у ВПУ учні здобувають повну загальноосвітню підготовку, робітничу кваліфікацію та початкову вищу освіту.

Крім цього, як зазначає Ю.Г. Ковальов [2], “...саме різні колективи забезпечують можливість творчого розвитку особистості, умови для різноманітної діяльності, спрямованої на формування власного соціального досвіду”. Автор також відзначає, що процес формування особистості в освітньому комплексі характеризується рядом вимог до взаємодії педагогічних колективів:

- єдність мети і завдань для навчальних закладів;
- діяльність педагогічних колективів має спрямуватися не лише на ефективну реалізацію навчальних планів і програм, а й на реалізацію інтересів учнів, які виходять за рамки цих програм.

Створенню освітнього комплексу передують розв’язання таких завдань:

- фінансування спільної діяльності;
- узгодження навчальних планів, програм і розкладу занять;
- визначення оптимальних форм підготовки фахівців.

На нашу думку, така організація професійного навчання має ряд переваг:

- учні загальноосвітніх шкіл мають можливість професійно визначитися ще до закінчення навчального закладу;
- матеріально-технічна база, кваліфікація майстрів виробничого навчання училищ дозволяє проводити заняття з учнями шкіл на високому рівні;
- при підготовці фахівців складних професій є можливість проводити попередній відбір кандидатів під час занять на перших навчальних курсах;

- для ВПУ достатньо легше розв’язати проблему набору учнів;

- навчання у комплексі дозволяє учням освоїти декілька професій, використовуючи вечірню-заочну форму проведення занять і екстернат;

- така система освоєння фаху дозволяє зменшити видатки на освіту, оскільки усувається дублювання навчального матеріалу, раціонально використовується матеріально-технічна база освітніх закладів, скорочуються терміни навчання.

Слід відзначити, що ефективність підготовки фахівців буде залежати, значною мірою, від системи управління навчальним процесом. На нашу думку, можливі два варіанти управління:

1. Створюється рада директорів навчальних закладів комплексу, у якій директор ВПУ має вирішальне слово щодо професійної підготовки учнів.

2. Створюється єдиний освітній заклад нового типу з відповідною структурою управління.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОФЕСІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

Безперечно, перший варіант ефективніший для сучасних умов і може бути перехідним на шляху реформування професійно-технічної освіти.

Ми вважаємо також, що чинна схема управління навчально-виробничим процесом безпосередньо у межах ВПУ потребує її модернізації.

Для запропонованої структури управління слід додати службу працевлаштування і профорієнтації, маркетингу, які дозволять організувати діяльність, пов'язану з виробництвом, аналізом вимог регіонального ринку праці, плануванням підготовки фахівців для запобігання безробіттю тощо.

Модернізація схеми управління професійним навчанням учнів призводить до необхідності зміни структури, змісту, методів та форм організації навчально-виробничого процесу в умовах ВПУ та всього регіонального професійного комплексу відповідно до концептуальних вимог (див. рис. 1, елемент 6).

Професійне навчання це складна цілісна система, у якій взаємопов'язане все – мета, методи і способи організації, результати навчання та ін., що викликає потребу в якісній перебудові всіх цих ланок. Оскільки центральною ланкою в системі навчально-виробничого процесу, на нашу думку, є інженер – педагог, який безпосередньо організовує навчальну діяльність учнів, то організаційна модель освоєння фаху повинна забезпечувати всебічний розвиток особистості кожного учня і педагога, спрямовувати їх на ефективну самокеровану індивідуальну роботу і колективну діяльність у різноманітних системах комплексу.

Будь-яка система управління повинна бути замкнутою, тобто мати стійкий і постійний зворотній зв'язок. Для цього в системі ми передбачили проведення контролю (див. рис.1, елемент 7). Контроль може бути поточним, періодичним та підсумковим. При поточному

контролі аналізується інформація, що характеризує діяльність інженерно-педагогічних працівників. Результати періодичного контролю враховуються також при коригуванні навчально-програмної документації та професійної моделі фахівця (див. рис. 1, елементи 3, 4), а підсумковий контроль аналізує інформацію, що характеризує рівень підготовленості учнів, конкурентоспроможність їх на ринку праці.

Висновки. Проведений нами аналіз організації навчально-виробничої діяльності в умовах регіонального професійного комплексу свідчить про те, що нова модель управління повинна бути відкритою і демократичною. Контроль і пряме втручання у навчальний процес мають поступитися місцем гнучкості, дієвості рішень, науково-методичним, прогностичним, експертним, інформаційним та іншим функціям. На часі є розробка нового механізму формування державного замовлення на підготовку робітничих кадрів у системі професійно-технічної освіти з правовим забезпеченням, з чітким визначенням обов'язків навчальних закладів, випускників та замовників кадрів – підприємств різних форм власності.

1. Зязюн І.А. *Неперервна освіта як основа соціального поступу // Неperервна професійна освіта: теорія і практика.* – К., 2001. – С. 15 – 23.

2. Ковальов Ю.Г. *Педагогічні умови взаємодії навчально-виховних закладів у формуванні творчої особистості робітника // Професійно-технічна освіта.* – 2001. – №1. – С. 50 – 52.

3. Осадчий І. *Синергетика в управлінні освітою: основи теорії БМ-систем // Шлях освіти.* – 2001. – №4 (22). – С. 26 – 31.

4. Солдатенко М.М. *Самостійна навчально-пізнавальна діяльність як засіб забезпечення неперервної освіти // Неperервна професійна освіта: теорія і практика.* – К., 2001. – С. 188.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2011

“Успіх – це свято вчорашнього дня. Що досягнуто, то вже є реально”.

*Нелля Ничкало,
академік, доктор педагогічних наук, професор
АТН України*

